کاك حوسێنی جوانەمەرگ

لەتیف بەرزنجی

کاك حوسێنی عەلی خورشید ئاغای دزەیی لەدەوروبەری سالانی ١٩١٩دا لەدێی «قەپلان»ی ناوچەی کەندیناوەی دەشتی هەولێر هاتۆتە دونیاوە، لەبنەماڵەیەکی خانەدانی خێڵی دزەیی بووە، ئەو بنەماڵە بە بنەماڵەی «باین» ناوبانگی یان رۆیشتووە، عەلی ئاغای باوکی کاك حوسێن یەکێك بووە لەسەرۆکە ناودارو لێوەشاوەکانی ئەو خێڵە.

کاك حوسێن چەند ساڵێك لەحوجرەو مەدرەسەی فەقێیان و، چەند ساڵێکیش خوێندنی سەرەتایی لە گوندی «قازیخانە»ی حوسێن ئاغای حاجی مەلا تەواو کردووە، کەئەو سەردەمە قوتابخانە لەدێهاتەکان زۆر کەم بووە، لەبەر ئەوەی حسێن ئاغا نائیب بووە بۆیە زوو قوتابخانەی هێناوەتە ئاوایی «قازیخانە».

کاك حوسێن هەر لەمندالییەوە کورێکی وریاو گورج و گۆڵ و قۆز بووە، کەگەیشتۆتە هەرەتی لاویش گەنجێکی هەتا بڵێی شۆخ و کەڵەگەت و سوورو سپیو چاوکاڵی لێ پەیدا بووە، زۆری پێناچێ کاك حسێن دەبێتە لاوێکی هەڵکەوتوو ناودارو شۆرەسوارو، راوچی ناوچەی قەراج و کەندیناوەو بناری شاخی «قەرەچووغ» لەدەشتی دزەیی.

کاك حوسێن زۆر دەنگی خۆش بوو، بەتایبەتی لە حەیران و لاوك دا، دەتوانم بڵێم لەسەردەمی خۆیدا مامۆستای حەیران بووە، راستە پێش خۆی جەمیل ئاغای برا گەورەی تاقە سواری مەیدانی حەیران بێژیی بووە، بەڵام کاك حوسێن هەمیشە کاکی خۆی بەمامۆستای خۆی داناوە لەبواری حەیران گوتن دا.

ئەو دەنگ و ئاوازە بەسۆزەی کاك حوسێن حەیرانی پێ دەگوت بەگێرانەوەی گەلێك لە پیاوە ریش سپیو پیرەکانی ئەوساو ئێستاش هاوتای کەم بووە لەدەشتی هەولێر، خۆیشی نەك هەر لەکۆری دیوەخانی خزم و کەس و خێڵی دزەیی بەڵکو بگرە لەناو رەنجبەرو جووتیاران دا زیاتر بەشداری ئاهەنگ و شایی و زەماوەندو رەشبەڵەك و گەرەلاوژەکانی دەکردن، بەو دەنگ و ئاوازو حەیرانە جوانانەی کۆرەکانی گەرم و گورتر دەکردن.

ئەو حەیرانانەی کەکاك حوسێن دەیگوتن، یان ئەوەتا لەحەیران بێژە پیرەکانی پێش خۆی فێریان بوبوو، یان لەجەمیل ئاغای کاکی، زۆریشیانی لەدانانی خودی خۆی بووە. «لاوکیش» لەبەرئەوەی دەشتی دزەیی مەڵبەندی رەسەنی لاوك نییە بەڵکو سەرچاوەکەی دەگەرێتەوە بۆ ئەوبەری زێی بادینان، کاك حوسێن بەشی زۆری ئەو لاوکانەی لەو دوو لاوك بێژە بەناوبانگانە فێر بووە، «حەمەد مەندۆ»و «عەزیز ئاغا»، کەئەم دووە هەرچەندە خەڵکی دەشتی دزەیی بوون بەڵام هەمیشە هاموشۆی لای سەرۆك خێڵەکانی ناوچەی بادینانیان کردووەو، هەرجارەی دەگەرانەوە بۆ ناوچەی دزەیی هەگبەی پڕ لەلاوکی تازە بابەتیان بۆ ئەم ناوچەیە دەهێنایەوەو، شەوان لە دیوەخانەکان دا هەڵیان

دەرشت.

بەداخەوە کاک حوسێن زوو ماڵ ئاوایی لەم دنیایەکرد، لە ٢١-٢٢/٧/١٩٧٢، کەتەمەنی تازە لەپەنجا ساڵی تێپەڕ دەبوو، بە نەخۆشی دڵ سەری نایەوە، خۆشبەختانە دوو دانە کاسێتی پڕ لەحەیران و هەندێ لاوکی لەپاش جێماوە کە لەچەند بۆنەیەکی تایبەتیدا تۆمار کراون، نزمی حەیران گوتنی کاک حوسێن نزمێکی تایبەتی بووە بەخۆی، بەر لەو نە جەمیل ئاغای کاکیو نەکەسیتریش ئەو نزمەیان نەگوتبوو، کاک فارسی برا بچووکی کە لە دەنگە خۆشەکانی دزەییە لەبواری حەیران گوتن دا تا رادەیەك نزمی کاک حوسێنی کاکی هەڵ گرتووە، ئێستاش جەمیل ئاغا کەتەمەنی ٨٠ ساڵێك ئەبێت و کاک فارسیش پەنجا ساڵێك ئەبێت، خوا تەمەنیان درێژتر بکات، جارجار کەهەستی غەریبییان دەبزوێت، حەیرانی بەسۆزو دڵ تەزێن دەڵێن، کەیادی ڕۆژانی رابوردووی کەندێناوەو دەشتی قەراجی ئەوسا دەکەنەوە.

خوێندەوارانی ئازیز:

وا دوو نموونە حەیرانی کاک «حوسێن» تان پێشکەش دەکەین کە لە دانانی خۆیەتی:

حەیرانی یەکەم:

ئەگەر مردم قەت مەرێن دەرنگە؛ قەبرەکم لۆ لێدەن لەمەعبەینی سینگ و مەمکی نازدار حەیرانێ، لێمەدەن بەکورینگ و بێران، بیرازەی تەنگە.

ئەوجا ئەنگۆ لۆ من برێنە کیژۆڵەکانی مەمك نەهاتی، دەمەکێ بێنەوە سەرینگانم لۆم بگرێن بە ئاوازو دەنگە.

حەیرانی دووەم:

شەحەل(١) بەمێوە:

● گەلی براو برادەرینە، ئەنگۆ وەرن بەچاوێ من تەماشای بەژنەکێ باریك کەن کەوەتانێ لەگەر کۆمەڵەکی دەستە خوشکان دێتەوە لەسەر کانییەکەی «زێر واوێ»، تیلاگەی خوارە دایمەل بەدایم زێدە لەهەموان حەمایلەی پێوە.

● ئەوجا ئەمن دوعایەکی دەکەم ئەوسارەکە بوارێ مارهبابی نازدار حەیرانەکەی خۆم بارکەن بێنەوە دەشتەکەی کاولە قەراجی لەکنەمە بێخن مار بەمارێوە.

خوێندەواری بەرێز:

کاک حوسێن جگە لەوەی پیاوێکی قسەخۆش و حەیران زان و نووکتەچی بوو، زۆریش خۆشەویست بوو لەناو کۆمەڵانی خەڵکی دەشتی دزەییدا، لەبەر ئەوەی زۆر لایەنگیری کۆمەڵی هەژارو جوتیاران بوو هەمیشە پشتگیری ئەکردن، زۆر دۆستایەتی ئەو پیاوە نیشتمان پەروەرانەی ئەکرد کە خەریکی کوردایەتی بوون، بە تایبەتی کاک ئەحمەد حەمەدەمین ئاغای دوگرتکان و پارێزەری بەناوبانگ و خزمەتگوزار کاک عەونی یوسف و عەباسی مامەنداغای سەرکەپکان و کاکە زیادو بورهان عەزیزاغای چەمەدوبزو کۆمەڵێکی تریش لەو ڕۆڵە رەوشەن بیرانەی دەشتی هەولێرو شاری کۆیێ کە سەرکردایەتیو پێشرەوی کۆمەڵ و پارتە سیاسییەکانی ئەوسایان دەکرد لەسەردەمی پاشایەتی عێراق دا.

زۆر بەداخەوە کاک حوسێن لەتەمەنی لاویدا ماڵاوایی یەکجاری لەگشت لایەك کرد هەموو هیواو ئاواتەکانی بردە ژێر خاك و خۆڵەوەو بەنائومێدی سەری نایەوەو هەواری لەسەر رێگەی کۆچ و کۆچبارانی دەشتی دزەیی گرت و لەگۆرستانی بەناوبانگ و پیرۆزی «پیرداود» حەسایەوە، ئەو گۆرستانەی کەلە ڕۆژی کۆچی دوایی کاک حوسێن بەخاك سپاردنی ئەو بۆ ناو کاروانی جوانەمەرگان و شەهیدان، ئەم چەند دێرەمان هەر لەو ڕۆژەداو لەو سەرگردو گۆرستانەدا بۆ داناوە.

گردی پیرداود

گردی پیرداود لانەی خامۆشان
جوانەمەرگانی کوردی قارەمان
سەنگەری لاوان جێی شەهیدانی
لەسەر ئەم خاکە بوونە قوربانی

خوێندەوارانی بەرێز:

لەبەرئەوەی دۆستایەتی زۆر خۆشم هەبوو لەگەڵ کاک حوسێنی رەحمەتیو زۆر شەوانی خۆشمان بردۆتە سەر لەگەڵ ئەم و کاک ئەحمەد حەمەدەمین و کاک عومەری

برای‌و کۆمەڵێکی تریش لەو دۆست و هاوڕێیانەی کەهەندێکیان ئێستا سەرگەردان و ئاوارەن و بەشێکی تریشیان گێژە لووکەو شاڵاوی مەرگی کاڵ و لافاوی ڕۆژگاری پڕ لە کارەسات ڕای‌ماڵیون و بۆ ناو چاڵی نەمان.

جا کە ئەو جۆرە ڕۆژانەو ئەو براو ڕۆڵە دڵسۆزانە یاد ئەکەمەوە، حەیرانە بەسۆزو قسە خۆشەکانی کاک حوسێن و عەلی حەمەسەعیدو قوشەی فەقێ عەزیزو حەمەدبەگیم لەگوێدا ئەزرنگێتەوە، بۆیە لەکاتی نووسینی ئەم وتارەو یادکردنەوەی کاک حوسێن ئەو پیاوە ناسراوانەم بیر ئەکەوێتەوە کەماڵاوایی یەکجاریان لەهەموو لایەك کردووەو هەتا هەتایێ ناگەڕێنەوە کەلەدوای ماندووبوونی ڕێگەو دەردەسەری ژیان بەکۆمەڵ شۆڕەسواران لەم ئارامگایەدا جێگیربوون و هەواریان لەسەر ڕێگەی خێڵ و ڕێبواران گرتووە بۆ ئەوەی نەورۆزان بەگوڵاڵە سوورەی خوێناوی کەژو کێوەکان گۆڕەکانیان برازێنەوە، کورگەل و لاوە ڕەوشەن بیرەکان کۆڕی گەرم و گوڕ بگێڕن و لەدەوری گۆڕی جوانەمەرگان بەشایی‌و زەماوەندو ئاهەنگ یادی سوپای خامۆشان بکرێتەوە.

جاهەر بەو بۆنەیەوە لەباسی گۆڕستان و جوانەمەرگ و شەهیدو ئەو جۆرە ڕووداوانەدا، دوو پارچە شیعرم هاتەوەیاد کە لەساڵانی ١٩٦٧ دامناون، یەکەمیان بەبۆنەی کۆچی دوایی ڕۆڵەی جوانەمەرگ کاک ئەحمەد ڕەشوانی‌یەوە، هەر لەو هەڵبەستەدا داوام لەلاوان کردووە کەدرێغی نەکەن لەسەردان و چوونە سەرگۆڕی جوانەمەرگان، ئەمەش ئەو چەند دێرە شیعرەیە کە لەکتێبی فەرهەنگی هەڵبەست دا بڵاومان کردۆتەوە:

سواری لەسوپای کورد گەڕایەوە
بەنائومێدی سەری نایەوە
نەورۆزان لاوان بێنە سەرینی
کۆڕی لەدەوری گۆڕی غەمگینی

پارچە شیعری دووەم بۆ جوانەمەرگی لاو کاک شێخ محەمەد مستەفای بەحرکەیی کە لەسەر کێل و گۆڕەکەی نووسراوە لەیەکێ لەگۆڕستانەکانی ناوشاری هەولێردا:

کۆڕێ ببەستن لای هەوارەکەم
بێشەی تەنهایی‌و مەڵبەندی ماتەم
ئالای ڕەش پۆشی ڕەشی گۆڕەکەم
ئەشەکێتەوە بەشەماڵی خەم
بەئاوازی خۆش بەهەڵبەستی جوان
سەلاو بۆ گیانی پاکی خامۆشان

خوێندەواری بەڕێز:

من زۆر حەز لەچوونە سەر گۆڕستان دەکەم بە تایبەتی چوونە سەر گۆڕی جوانەمەرگان، ئەوانەی بەنائومێدی‌و لەتەمەنی لاویدا سەریان ناوەتەوە، جارێك لەو جارانەو لەسەردانی ئەم گۆڕستانەدا کەوتمە ناو کەشتێی خەیاڵێکی قووڵەوەو لەسەر گۆڕی کاکم حوسێنی عەلی ئاغا ئەم چەند دێرە شیعرەم بۆ هات کەلێرەدا پێشکەشی ئەوان و ئێوەشی دەکەم:

لەناو ئەم گۆڕە گوێم لەحەیران بوو
ئاوازێکی خۆش تێکەڵ گریان بوو
بەلاوی ڕۆییم هیچ خۆشیم نەدی
سەرم نایەوە بە نائومێدی

جا لەکۆتایی ئەم ووتارەدا دەڵێم هەزاران سەلاو بۆ گیانی پاکی کاک حوسێن و هەموو جوانەمەرگانی ئەم گەل و هۆزو وڵاتەبێ، بەتایبەتی ئەو ڕۆڵە ئاشق و جگەرسووتاو شۆخانەی بەلاوی ماڵاوایی یەکجاریان کردووە نەگەین بەهیواو ئاوات و لەو ڕێگایەدا خۆیان بەخت کردووەو بەنائومێدی‌و هەناسە ساردی سەریان ناوەتەوە.

کاک حوسێن چوار کوڕی لەدوا بەجێ‌ماون:
کاک محەمەد، سەعدی، کاوە، ئاراس، خوا تەمەنیان درێژ کات، ئەو باوکە چاکەیان لەبیر نەکەن و لەخێرو خێرات بێبەشی نەکەن .

١- شەمەل: گوندێکە لەناوچەی کەندیناوە لەسەر ڕووباری زێی بچووك، موڵکی عەلی ئاغای باوکی بووە، کاک حوسێن ماوەیەك لەوێ کشت وکاڵی کردووە.